

-
10. Новий тлумачний словник української мови : в трьох томах / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. – II вид. – К. : Аконіт, 2005. – Т. 3. – 2005. П-Я. – 928 с. - ISBN 966-7173-28-3.

Петришин Н. Я. Технология стратегического планирования деятельности машиностроительных предприятий.

Исследована сутність категорій «стратегічне планування» і «технологія». На основі аналізу літератури сформульована трактовка такого поняття як «технологія стратегічного планування». Виділено і охарактеризовано відміння між «стратегічним плануванням», «стратегічним управлінням» і «стратегічним менеджментом».

Ключевые слова: стратегическое планирование, стратегическое управление, машиностроительные предприятия.

Petryshyn. N. Y. The Strategic Planning Technology of Activity of Machinebuilding Enterprises.

Essence of categories «strategic planning» and «technology» is explored. On the basis of analysis of literature interpretation of such concept is formulated as «technology of the strategic planning». It is subdivided and described differences between «strategic planning», «strategic administration» and strategic management».

Key words: strategic planning, strategic management, machine-building enterprises.

УДК 338.246:339.564

М. Б. Ковальчук

Розвиток експортного потенціалу машинобудівних підприємств: проблеми законодавчого забезпечення та підвищення конкурентоспроможності

Сьогодні особливо актуальним є питання розвитку експортного виробництва машинобудівних підприємств України. Розглянуто сучасний стан та проблеми правового забезпечення вітчизняного експорту машинобудівної продукції. Пропонуються шляхи вдосконалення конкурентної політики та реалізації конкурентних переваг вітчизняних експортоорієнтованих підприємств.

Ключові слова: експортний потенціал, конкурентоспроможність, машинобудівні підприємства.

© М. Б. Ковальчук, 2008.

Особливе значення у формуванні раціональної структури експорту та сприятливого макроклімату з метою розвитку експорту промислової продукції належить нормативно-правовим актам. Особливо гостро це питання постає сьогодні перед підприємствами галузей машинобудування, що, порівняно з своїми зарубіжними конкурентами, мають не найкращі конкурентні позиції. Як відомо, більшість експортоорієнтованих підприємств, прагнучи покращити доступ до зарубіжних ринків, змушені орієнтуватися на вимоги країн ЄС та СОТ щодо вітчизняної експортної продукції. Директиви у сфері стандартизації, що розроблені ЄС, вимагають від держав, підприємства яких орієнтуються на світовий ринок, виконання багатьох вимог, основними серед яких є виконання Плану гармонізації стандартів з вимогами стандартів EN та ISO, вдосконалення процедур акредитації та сертифікації учасників системи оцінки відповідності, що підпадають під міжнародні вимоги, та стимулювання вітчизняних підприємств щодо впровадження систем менеджменту якості, навколишнього середовища, охорони праці відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 9000, ISO 14000 [1]. Все це вимагає багато часу і, головне, значних коштів. Саме тому особливого значення набуває вдалий вибір інструментів державної підтримки та застосування відповідної конкурентної політики, що, використовуючи наявні переваги, дозволило б вітчизняним підприємствам галузей машинобудування активно залучатися до світового експорту.

Безумовно, виявлення та дослідження вище зазначених проблем не залишилось непоміченим. В науковій вітчизняній та зарубіжній літературі автори часто звертають увагу на необхідності удосконалення законодавчого забезпечення та активнішої політики державного регулювання у сфері експорту українських машинобудівних підприємств.

Грунтовні дослідження різних аспектів цієї проблеми проводили такі відомі вчені – економісти, як О. М. Алимов, О. І. Амоша, І. В. Бураковський, В. М. Геєць, М. І. Долішній, В. М. Ємченко, М. І. Іванов, Б. В. Калашников, О. Є. Кузьмін, Е.В. Лапин, С. В. Мочерний, О. Б. Чернега, О. С. Шнипко та ін.

Незважаючи на велику кількість публікацій, окремі аспекти реалізації конкурентної політики у сфері експорту машинобудівної продукції в сучасних умовах не знайшли достатнього висвітлення в літературі, а також не вирішені на практиці. Доцільність подальшого дослідження вищезазначених проблем пов'язана з потребою формування вітчизняного експортного потенціалу та його використання для економічного зростання України, зокрема, залученню вітчизняних підприємств галузей машинобудування до світового експорту.

У вітчизняній науковій літературі досить часто піднімаються питання, що стосуються проблематики реалізації конкурентних переваг вітчизняних виробників – експортерів на зовнішніх ринках на стадії продажу товару. Проте, на думку автора, недостатньо вивченим залишається питання оцінки законодавчого забезпечення та, відповідно, реалізації конкурентної політики, починаючи з етапу виробництва машинобудівної продукції, що спрямована на зовнішній ринок. Саме на цьому етапі експортоорієнтовані підприємства галузей машинобудування особливо гостро відчувають потребу у державній підтримці. Така ситуація вимагає негайного вирішення, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є оцінка законодавчого забезпечення, що регулює розвиток експорту підприємств галузей машинобудування та виявлення конкурентних переваг вітчизняних експортоорієнтованих підприємств у світовому виробництві продукції машинобудування.

В Україні частка машинобудівного комплексу складає приблизно 15% загального обсягу промислової продукції. Це досить незначний відсоток порівняно з розвиненими країнами. Наприклад, у Японії, Німеччині, США питома вага машинобудування у промисловій структурі становить від 40 до 50% [2, с. 283; 3]. Незважаючи на те, що вітчизняне машинобудування забезпечує лише близько 67% місткості внутрішнього ринку, майже половина вітчизняної машинобудівної продукції є експортоорієнтованою [4, с. 59].

Основними складовими ринку машинобудівної промисловості є продукція таких галузей, як транспортне та енергетичне машинобудування, автомобілебудування, а також машинобудування для

нафтохімічної і хімічної, металургійної та гірничодобувної промисловості, верстатобудування [3]. У структурі експорту вітчизняного машинобудування основну його частину становить продукція подетальної технологічної спеціалізації, в той час як рівень готової продукції є надзвичайно низьким. Це стало причиною того, що сьогодні вітчизняний експорт має дуже обмежену номенклатуру продукції машинобудування. Крім цього, в українському машинобудуванні існує ряд проблем, серед яких низька конкурентоспроможність продукції, відсутність системи страхування експорту та надання експортних гарантій, морально та фізично застарілі виробничі потужності (70% обладнання експлуатується 15 років і більше), високий рівень зношеності основних фондів тощо [3; 5, с.37].

Загалом, особливості розвитку вітчизняного експорту, що здійснюється підприємствами галузей машинобудування, полягають у наступному:

- низький рівень інформаційного забезпечення; неузгодженість та нескоординованість діяльності більшості українських експортерів;
- збереження в українському експорті за географічною структурою високої частки торгівлі з країнами СНД (причому, європейський напрям визначено як пріоритетний); втрата частини традиційних виробничих зв'язків з країнами колишнього Радянського Союзу та з країнами Східної Європи без завоювання нових постійних «ніш» на ринку ЄС;
- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації та контролю якості експортних товарів; відсутність гармонізованої системи стандартизації продукції;
- невідповідність окремих норм українського законодавства нормам, що застосовуються у міжнародній практиці;
- значна частка експорту продукції, що є енергоємною; в результаті підвищення собівартості машинобудівної продукції, що спричинене зростанням цін на енергоносії;
- високий ступінь зносу основних фондів, що спричинює вкладення не в нові технології, а на ремонт старого обладнання;

- високий рівень матеріаломісткості (до 70% у структурі витрат);
- зниження витрат на науково-конструкторські роботи;
- велика кількість підприємств, що після розвалу СРСР залишило на своєму балансі величезні об'єкти соціальної сфери, що збільшує собівартість продукції і, відповідно, ціну;
- високі ставки на кредит; обмежений доступ вітчизняних експортерів до середньо- та довгострокових кредитів, що є в 6-10 разів дорожчими, ніж у європейських конкурентів;
- відсутні довгострокові стратегії розвитку експорту, тому вітчизняні підприємства намагаються в основному підстосовуватись під ринок;
- відсутність механізмів стимулювання експорту.

Враховуючи те, що протягом останніх років однією з найважливіших проблем українського експорту та виробництва в цілому був незначний відсоток високотехнологічної та наукомісткої продукції, високий рівень матеріало- та енергомісткого виробництва, у квітні 2004 р. було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» [6], що спрямована на запровадження моделі сталого економічного зростання вітчизняних підприємств шляхом удосконалення структури їх основного капіталу та інтенсивного інвестування високотехнологічного виробництва.

Основним замовником НДДКР в Україні серед галузей машинобудування є виробництво електричного та електронного устаткування – 14%, транспортне машинобудування – 11%, виробництво машин та устаткування – 9% [7, с. 25]. Незважаючи на це, питома вага продукції машинобудування, що є основою інноваційного розвитку, нижча, ніж у розвинених країнах у 2-3 рази [8, с. 86]. Необхідно зазначити, що на законодавчому рівні цю ситуацію намагаються виправити, адже Міністерством промислової політики пріоритетними галузями визначено ті, в структурі виробництва яких переважають наукомісткі технології (авіа- та машинобудування, автомобіле- та суднобудування). Підтримка наукоємних і високотехнологічних виробництв була визначена як пріоритетна і у діяльності Міністерства промислової політики України

через реалізацію державних галузевих програм, серед яких, крім вище названих, Державна комплексна програма розвитку авіаційної промисловості України до 2010 року, Державна програма розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки на 2004-2006 рр., Державна програма реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2010 року.

Крім цього, протягом останніх років пріоритетами діяльності Міністерства промислової політики України є заходи з підвищення конкурентоспроможності промисловості шляхом удосконалення структури експорту та посилення позицій вітчизняних виробників на найбільш ефективних для національної економіки секторах світового ринку високотехнологічних галузей – авіакосмічного, суднобудівного, військової техніки, транспортного, сільськогосподарського, металургійного, хімічного машинобудування; інноваційне інвестування та модернізація промислових підприємств [1]. Загалом, на 2003-2013 рр. Законом України «Про інноваційну діяльність» [9, с. 43-44] серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності названо високотехнологічний розвиток машинобудування і приладобудування як основу високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва.

В результаті реалізації Державної програми розвитку машинобудування на 2006-2011 рр., що передбачає формування сучасних, інтегрованих у світову промисловість, макротехнологічних комплексів із створення і виробництва продукції машинобудування, крім іншого, планується збільшити обсяг експорту продукції машинобудування на 30% та зменшити потребу у валютних коштах на закупівлю імпортової продукції машинобудування на 1,5 млрд. доларів США [3]. Особливо значна увага у законодавстві України приділяється розвитку машинобудування для агропромислового комплексу та підвищенню частки його експорту, як одній із пріоритетних галузей. З цією метою в Законі України «Про стимулювання машинобудування для АПК» передбачено зменшення ставки податку на прибуток, отриманого від реалізації техніки і обладнання для агропромислового комплексу на експорт.

Хочеться наголосити, що проблема повноцінної реалізації експортного потенціалу підприємств галузей машинобудування полягає переважно в тому, що вони відчувають гостру потребу коштів для оновлення своїх виробничих потужностей, які перебувають у надзвичайно важкому стані. Саме через це вітчизняні підприємства не лише не можуть вдосконалювати свої технологічні процеси, і, відповідно, якість продукції, а й часто не здатні досягти в процесі експортного виробництва тих показників, досягнення яких було можливим в минулому.

Становлення правової бази щодо розвитку експорту в розвинених країнах світу передбачає страхування і гарантування кредитних ризиків та надання експортних кредитів. Згідно з розробленою в Україні Програмою стимулювання експорту, кошти Державного бюджету, крім іншого, першочергово передбачається спрямовувати на часткову компенсацію ставок по кредитах комерційних банків для виробників-експортерів за напрямками використання на запровадження у виробництво систем якості та проведення сертифікації виробництва і виконання робіт із запровадження у виробництво новітніх науково-технологічних рішень та реалізацію інвестиційних проєктів, пов'язаних із технічним переоснащенням виробництва, за умови збільшення експорту високотехнологічної продукції. Серед пріоритетних напрямів законодавством України також передбачено створення умов для переходу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від разових поставок до поставок за контрактами на довгостроковій основі [10].

Проте, необхідно зазначити, що серед напрямів виконання Державної програми розвитку машинобудування на 2006-2011 рр. не названо один з найважливіших, який стосується удосконалення механізму кредитування експорту машинобудівних підприємств, адже підвищення питомої ваги продукції машинобудування в експорті є одним з першочергових завдань щодо розвитку експорту, як це зазначено у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення програми стимулювання експорту продукції» поряд з покращенням якості експортованої продукції, підвищенням рівня її переробки,

покращенням цінових умов та більш раціональним використанням сировини [3; 10].

Для досягнення оптимального результату у сфері експорту машинобудівної продукції необхідно, щоб валютне, митне та податкове законодавство України та законодавство, що регулює промислове виробництво, було узгодженим та сформувало основу єдиної експортної політики держави, яка базувалася б на поступовому нарощенні продукції машинобудування. Проте, при цьому треба намагатися застосовувати такі форми і засоби, що не суперечать нормам ГАТТ / СОТ з метою використання можливостей Світової організації торгівлі (СОТ) для сприяння доступу українських товарів на зовнішні ринки.

Підвищення конкурентоспроможності національного експорту є неможливим без реалізації конкурентної політики у сфері експорту машинобудівної продукції, що полягає у виявленні конкурентних переваг підприємств-експортерів, їх активній підтримці та стимулюванні діяльності загалом.

Незважаючи на урядові програми та державні заходи, які передбачені вітчизняним законодавством, більшість з них на практиці не виконується або виконується частково. Вітчизняні експортоорієнтовані підприємства часто стикаються з рядом проблем, що не може не впливати на структуру їх експорту, технологічна база якого залишилася в основному старою. Крім цього, відсутність досвіду та відповідного фінансування спонукають вітчизняні підприємства до скорочення обсягів виробництва та продажу низькотехнологічної продукції та сировини, що потребує набагато менше оборотних коштів та не надто сильно розвиненої матеріальної бази. Застосування ефективної конкурентної політики та відповідних заходів з боку держави дадуть змогу вітчизняним підприємствам галузей машинобудування підвищити свій експортний потенціал та вдосконалити процеси експортного виробництва. Тому дослідження, присвячені оцінці законодавчого забезпечення, що регулює розвиток експорту підприємств галузей машинобудування та виявлення конкурентних переваг вітчизняних експортоорієнтованих підприємств у світовому виробництві продукції машинобудування,

представлені у даній роботі, можуть бути використані у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Європейська інтеграція та вступ до СОТ. План дій України – ЄС // Офіційний веб-сайт Міністерства промислової політики України. – www.industry.gov.ua. – 24.08.2005.
2. Галілей С. В. Регулювання експортного потенціалу машинобудування / С. В. Галілей // Держава та регіони. – 2004. – №5. – С. 283. – (Серія: економіка та право).
3. Державна програма розвитку машинобудування на 2006-2011 роки, затверджена Постановою КМУ N 516 від 18 квітня 2006 р. // Веб-сайт: www.stroyrec.com.ua.
4. Доповідь про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році // Економіст. – 2006. – №2. – С. 25-75.
5. Кухарська Н. Експортно-імпортна політика України: роки незалежності / Н. Кухарська // Регіональна економіка. – 2005. – №1. – С. 32-40.
6. Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 32. – С. 384.
7. Федулова Л. Локомотиви економіки України: тенденції зберігаються / Л. Федулова, Г. Оліх // Економіст. – 2006. – №9. – С. 25-28.
8. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №3(69). – С. 82-97
9. Коваленко А. О. Інноваційна діяльність у промисловості України / А. О. Коваленко // Економіка промисловості України : Зб. наук. праць / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2002. – С. 42-50.
10. Розпорядження КМУ №498-р від 26 жовтня 2001 р. «Про схвалення Програми стимулювання експорту продукції». – Інфодиск: Законодавство України.

Ковальчук М. Б. Развитие экспортного потенциала машиностроительных предприятий: проблемы законодательного обеспечения и повышения конкурентоспособности.

Сегодня особенно актуален вопрос развития экспортного производства машиностроительных предприятий Украины. В статье рассматриваются проблемы правового обеспечения отечественного экспорта машиностроительной продукции, а также состояние отрасли в настоящем. Предлагаются пути усовершенствования конкурентной политики и реализации конкурентных преимуществ отечественных предприятий.

Ключевые слова: экспортный потенциал, конкурентоспособность, машиностроительные предприятия.

Kovalchuk M. B. Development the Export Potential of Machine Building Enterprises: the Problems of Legislative Securing and Competitiveness Increasing.

The development of export producing in Ukrainian machine building enterprises is very important today. The present stage and problems of legislative securing of domestic export machine building production is discussed in the article. Here are proposed some ways of development competitive policy and ways to realize competitive advantages of domestic export oriented enterprises.

Keywords: export potential, competitiveness, machine-building enterprises.

УДК 339.137.2

I. С. Грозний, С. В. Коверга

Вплив детермінуючих факторів зовнішнього конкурентного середовища на формування і розвиток конкурентних переваг підприємства

Визначено вплив факторів зовнішнього конкурентного оточення на формування і розвиток конкурентних переваг промислового підприємства, розглянуто існуючі концепції та моделі аналізу конкурентної напруженості на ринку.

Ключові слова: детермінуючі фактори, конкурентне середовище, конкурентні переваги, переваги підприємства.

У залежності від конкретних значень (параметрів) цих факторів підприємство може мати або сприятливі, або несприятливі для створення і підтримки конкурентної переваги умови виробництва.

© I. С. Грозний, С. В. Коверга, 2008.